

Куръони Каримда муҳкам ва муташобих оятлар борлиги, муҳкам оятлар китобнинг асли экани куйидагича баён қилинган:

□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□
□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□

«У сенга китобни туширган Зотдир. Унда муҳкам – ойдин оятлар ҳам бор ва улар китобнинг аслидир ва муташобих (оят)лар ҳам бор» (Оли Имрон сураси, 7-оят).

Ушбу оятга кўра, эътикодий ҳукмларда ҳам, амалий ҳукмларда ҳам асосий таянч китобнинг асли бўлган муҳкам оятлар ҳисобланади.

Мухкам лугатда «очик-ойдин», «аник-равшан» маъноларини англатади.

Мухкамнинг истилохий маъноси тўғрисида кўплаб таърифлар берилган бўлиб, уларнинг энг мўътабар ва машхурларидан бири Ломиший раҳматуллоҳи алайхнинг куйидаги таърифидир:

□□□□□ □□□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□□ □□ □□□□□□ □□□□ □□

«Ирода килинган маъноси катъий равишда очик-ойдин бўлиб, факат битта маънонинг эхтимоли бўлган оятлар мухкам дейилади » [1] .

«Муташобих» лугатда «ўхшаш», «ноаник» ва «коронгу» каби маъноларни англатади. Муташобихнинг истилохий маъносини Ломиший рахматуллохи алайх бундай таърифлаган:

«Муташобих» деганда лафзидан кўзланган маънонинг аниқ-равшан бўлмаган оятлар тушунилади. Муташобих оятлар уч қисмга тақсимланади [3] :

«Бир-бирига зид икки хил маънонинг эхтимоли бўлгани учун сўзловчининг ирода килган нарсаи эшитувчига ноаник бўлиб колган сўзлар муташобих дейилади» [2] .

Демак, муташобих оятлар деганда лафзидан кўзланган маънонинг аниқ-равшан бўлмаган оятлар тушунилади. Муташобих оятлар уч қисмга тақсимланади [3] :

1. Лафзи муташобих оятлар. Лафзи муташобих оятларнинг ўзи икки навга бўлинади:

А. Факат битта лафзи муташобих оятлар. Масалан:

«Ва меваларни ва ўт-ўланларни хам (ўстириб кўйдик)» (Абаса сураси 31-оят).

Ушбу оятдаги «ўт-ўланлар» дея таржима килинган лафзидан ирода килинган маъно «мевалар» маъносини англатувчи лафзи каби аниқ эмас;

Ушбу оятдаги «ўт-ўланлар» дея таржима килинган лафзидан ирода килинган маъно «мевалар» маъносини англатувчи лафзи каби аниқ эмас;

Б. Умумий жумласи муташобих оятлар. Масалан:

□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□

«У Зотга ўхшаш ҳеч нарса йўқдир» (Шуро сураси 11-оят).

Ушбу оятнинг жумласи муташобихдир. Яъни □□□□□□ лафзидан олдин □□ харфи келгани сабабли оятнинг умумий жумласи муташобих бўлиб қолган. Шунга кўра, ушбу оятнинг умумий жумласи ҳақида олти хил қараш айтилган:

- 1) □□ харфи зоида бўлиб келган;
- 2) таъкид харфи, ўхшашликни инкор қилишни таъкидлаш учун келган;
- 3) □□□□□□ калимаси □□□□□□ маъносида келган, бундан сифат маъноси тушунилади;
- 4) □□□□□□□□ калимаси □□□□□□□□ яъни «Унинг Ўзи» маъносида келган;
- 5) бу жумла киноя бобидандир;
- 6) бу жумла худди □□□□ □□ □□□□(Сенинг мислингдек киши бахиллик қилмайди) жумласига ўхшашдир. Яъни ушбу сўздан унга бир мислни (ўхшаш, каби) исбот қилишни эмас, балки □□□□ □□ □□□(сен бахиллик қилмайсан) маъноси тушунилади.

2. Маъноси муташобих оятлар. Аллох таолонинг сифатларини баён килган оятлар.
Масалан:

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□

«Бас, барча нарсанинг том эгалиги кўлида бўлган Зот покдир. Унгагина кайтарилурсизлар» (Ёсин сураси, 83-оят).

Мазкур оятда Аллох таолонинг ўзбек тилида «кўл» маъносини англатувчи «яд» сифати зикр килинган. Ушбу «яд»дан нима ирода килингани муташобихдир.

3. Лафзи хам, маъноси хам муташобих оятлар. Лафзи хам, маъноси хам муташобих оятларни умумий килиб беш навга ажратиш мумкин:

1. Микдори жихатидан муташобих оят. Масалан:

□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□

«Мушрикларни каерда топсангиз, ўлдиришлар» (Тавба сураси, 5-оят).

Ушбу оят умум ва хосликда муташобихдир. Яъни ушбу оятнинг маъноси, уруш килган ё килмаганидан катъий назар, катта-кичик, эркак-аёл – барча мушрикларга умумийми, ёки мусулмонларга карши урушаётган араб мушрикларига хосми хамда **«каерда топсангиз»** маъносига Харам худуди хам кирадимми ё кирмайдими? Ушбу оят ана шу умум ва хосликда муташобихдир.

2. Кўриниши жихатидан муташобих оят. Масалан:

□□□□□□□□□□

«Никохлаб олинглар» (Нисо сураси, 3-оят).

Ушбу оятдаги буйрук никохга олишнинг вожиб ё мандуб эканига далолат килишида муташобихдир.

3. Замони жихатидан муташобих оят. Масалан:

□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□

«Агар сиздан юзта бўлса, куфр келтирганлардан мингтасини енгадир» (Анфол сураси, 65-оят)

Ушбу оят куйидаги оят билан кайси бири носих, кайси бири мансух эканида муташобихдир:

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□

«Бас, агар сиздан юзта сабрли бўлса, икки юзтани енгадир» (Анфол сураси, 66-оят).

Яъни ушбу оятларнинг кайси бири кейин нозил килингани оятларнинг ўзидан аник равшан билинмайди.

4. Макони ва нозил бўлган ишлари жихатидан муташобих оят. Масалан:

□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□

«Яхшилик уйларнинг оркасидан киришингизда эмас» (Бакара сураси, 189-оят)

Жоҳилият даврида инсонлар агар Хаж ё Умра учун эҳромга кирсалар, то эҳромдан чиккунларига кадар уйларининг эшикларидан кириш яхши эмас, деб эътикод килар эдилар. Ушбу эътикодларига кўра, мазкур кишилар уйларига кирмокчи бўлсалар, уйларининг оркасидан дарча очиб кирар эдилар. Уларнинг бу одатларини билмаган киши ушбу оятни тушуна олмайди. Шунинг учун ушбу оят замони ва нозил бўлган ишлари эътиборидан муташобих хисобланади.

5. Шартлари жихатидан муташобих оят. Масалан:

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□

«Бас, намоз ўқинглар ва закот беринглар» (Мужодала сураси, 13-оят).

Яъни ушбу оятда намоз ўқиш ва закот беришга амр килинган, лекин намоз ва закот ибодатининг шартлари баён килинмагани жихатидан муташобих хисобланади. Мазкур ибодатларнинг шартлари хадиси шарифларда баён килиб берилган.

Ушбу мисоллардан кўриниб турибдики, ирода килинган маъноси очик-ойдин бўлмаган барча оятларга муташобих исми ишлатилган. Натижада муташобих оятлардан ирода килинган маъноларни бандалар билишлари мумкин ё мумкин эмаслиги тўғрисида табиий равишда турли ихтилофлар юзага келган.

Абдулқодир АБДУР РАХИМ

[1] Ахмад ибн Аби Саид Мулла Жийван "Нурул анвор" . Хофиз Санауллох Зоҳидий таҳқиқ ва таълиқи. 2-жилд, 224-бет.

[2] Ахмад ибн Аби Саид Мулла Жийван "Нурул анвор" . Хофиз Санауллох Зоҳидий таҳқиқ ва таълиқи. 2-жилд, 263-бет.

[3] Аллома Абул Фазл Абдуррахмон хофиз Жалолиддин Суютий, "Иткон фи улумил Куръан" 1-жуз, 244-бет.